

Ebû Muhammed el-Yemenî ve Yetmiş Üç Fırka Akâidi Adlı Eserinin Tanıtımı

Introduction to the Work of Abu Muhammad al-Yemeni and the Seventy-Three Sects of Faith

Mustafa Keskin*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı.
Assist. Prof. Dr., Düzce University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Division of History of Islamic Sects, Düzce, Türkiye,
mustafakeskin@duzce.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3549-9345>, <https://ror.org/04175wc52>

* Corresponding author

Kitap İncelemesi

Süreç

Geliş: 07/01/2026
Kabul: 18/02/2026
Yayın Tarihi: 28/02/2026
Yayın Sezonu: Şubat

Benzerlik

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.

Telif Hakkı & Lisans

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Atıf

Keskin, M. (2026). Ebû Muhammed el-Yemenî ve Yetmiş Üç Fırka Akâidi Adlı Eserinin Tanıtımı. *Tanım Tenkit Teori*, 6: 82-87.

Öz

Ebû Muhammed el-Yemenî (ö. 555/1160?), İslâm düşünce tarihinin erken dönemlerinde adı geçen ancak hayatına dair neredeyse hiç bilgi bulunmayan bir müelliftir. Tarih, tabakât ve terâcim kaynaklarında Yemenî hakkında kayda değer bir malumat yoktur; bu durum, yaşadığı dönemde Yemen’de Zeydî ve İsmâilî hâkimiyetin güç kazandığı siyasi ve mezhebî koşullarla ilişkilendirilebilir. Yemenî’nin kimliğini gizlemesi veya hakkında bilgi aktarılmaması, yoğun mezhebî gerilimlerin bulunduğu bir ortamda yazdığı eserlerin güvenlik ve siyasî kaygılarla bağlantılı olabileceğini düşündürmektedir. Ancak üslubu, kavram seçimi ve hadis merkezli yaklaşımı, onun Ehl-i Sünnet çizgisinde, özellikle Ehl-i Hadis geleneği içerisinde bir âlim olduğunu gösterir. Akli te’villerden uzak durması, nakli temel referans kabul etmesi ve bid’at fırkalara yönelttiği sert eleştiriler, bu yaklaşımının belirgin göstergeleridir. Yemenî’nin en bilinen eseri Yetmiş Üç Fırka Akâidi, klasik fırak literatüründe önemli bir yer tutar. Eserin temelini, Hz. Peygamber’in ümmetin yetmiş üç fırkaya ayrılacağı ve bunlardan birinin kurtuluşa ereceği şeklindeki hadisi oluşturur. Yemenî, bu hadisi çıkış noktası olarak kullanarak İslâm ümmeti içindeki itikadî ayrışmaları sistematik biçimde ele alır. Yaklaşımı, mezheplerin tarihî gelişimini incelemekten çok, inanç esasları açısından doğru ile yanlış ayırmaya yöneliktir; onun için ümmetin ayrışması tarihsel bir olgu değil, iman mahiyetine dair bir sapmadır. Böylece eser normatif bir inanç kılavuzu işlevi görür ve hangi görüşlerin Ehl-i Sünnet çizgisine dahil olduğunu belirleyip sapmaları tanıtarak uyarıyı amaçlar. Eserin yöntemi, mezheplerin sadece bir liste hâlinde sunulmasını değil, her bir fırkanın itikadî hatasının temel doktrinler üzerinden belirlenmesini içerir. Yemenî, hadisi bir rivayet olarak değil, ümmetin itikadî durumunu anlamak için bir ölçüt olarak kullanır; bu nedenle eser, salt bir mezhepler ansiklopedisinden farklılaşır. Müellif, kelâmî meselelerde Selefi ve Ehl-i Hadis yaklaşımını benimser; Allah’ın sıfatları, kader, imâmet, nübüvvet, kabir azabı, büyük günah işleyeninin durumu, şefaât, rû’yetullah ve Kur’ân’ın mahlûk olup olmadığı gibi konularda akli te’villerden uzak durur ve nakli merkeze alır. İmâmet konusunda ise Sünnî görüşü savunarak nass yerine ümmetin bey’atı ve icmâ ile gerçekleştiğini belirtir. Eserin hacmi mütevazı olsa da pedagojik açıdan kullanışlıdır; mezheplerin temel itikadî hatalarını kısa ve öğretici şekilde özetler. Yemenî’nin hadis merkezli yaklaşımı, eseri kelâm ağırlıklı fırak eserlerinden ayırır ve Ehl-i Hadis çevrelerinde daha fazla rağbet görmesini sağlamıştır. Ayrıca eser, Yemen’deki Sünnî direnişin ilmi zeminine dair ipuçları sunar ve yoğun Zeydî-İsmâilî etkisinin bulunduğu bir bölgede Sünnî kimliğin korunmasına yönelik entelektüel çabanın bir ürünü olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak, Yetmiş Üç Fırka Akâidi, klasik fırak literatüründe hem aktarım hem yorumlama işlevi gören, hadis merkezli, normatif ve pedagojik bir eserdir. Türkçeye kazandırılması, Yemenî’nin düşünce sistemini, kavramsal tutarlılığını ve ilmi üslubunu günümüz akademik araştırmalarına taşımakta önemli bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Ebû Muhammed el-Yemenî, Akaid, Fırka-i Naciye, 73 Fırka.

Book Review**History**

Received: 07/01/2026

Accepted: 18/02/2026

Published: 28/02/2026

Pub Date Season: February

Plagiarism

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyrights & Licensing

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and all the studies utilised are mentioned in the bibliography.

Conflicts of Interest

No conflict of interest declared.

Financial Support

No external funding was used to support this research.

Citation

Keskin, M. (2026). Introduction to the work of Abu Muhammad al-Yemeni and the seventy-three sects of faith. *Description Critique Theoria*, 6: 82-87.

Abstract

Abū Muḥammad al-Yamanī (d. 555/1160?) is an author mentioned in the early periods of Islamic intellectual history, yet almost nothing is known about his life. Historical, biographical, and biographical-dictionary sources provide no substantial information about him. This lack of information can be associated with the political and sectarian conditions in Yemen during his time, when Zaydī and Ismāʿīlī powers were gaining influence. The fact that al-Yamanī did not explicitly disclose his identity or that little is reported about him can be understood in the context of security or political concerns within a period marked by intense sectarian tensions. Nevertheless, his style, choice of terminology, and hadith-centered approach indicate that he was a scholar within the Ahl al-Sunnah framework, particularly aligned with the Ahl al-Ḥadīth tradition. His avoidance of rationalist interpretation, reliance on transmitted knowledge, and sharp critique of heretical sects are clear markers of this orientation. Al-Yamanī's most notable work, *Yetmiş Üç Fırka Akā'id* (The Doctrines of the Seventy-Three Sects), holds a significant position in classical sectarian literature. Its foundation is the well-known hadith of the Prophet stating that "my community will split into seventy-three sects, and only one will attain salvation". Using this hadith as a starting point, al-Yamanī systematically addresses doctrinal divisions within the Islamic community. His approach is not primarily concerned with the historical development or social context of the sects but rather with distinguishing correct from incorrect beliefs. For al-Yamanī, the fragmentation of the community is not a historical event but a deviation concerning the essence of faith. Accordingly, the work functions as a normative doctrinal guide, identifying beliefs that align with the Ahl al-Sunnah while warning against deviations. Methodologically, al-Yamanī does not simply list sects but evaluates each sect's doctrinal errors based on their core principles. He treats the hadith not merely as a report but as a criterion for assessing the community's faith, differentiating his work from a conventional encyclopedia of sects. In theological matters, he follows a Salafī and Ahl al-Ḥadīth approach, emphasizing acceptance of divine attributes "without asking how" (bilā kayf) and avoiding speculative reasoning. Topics such as divine attributes, predestination, imamate, prophethood, punishment in the grave, major sins, intercession, the vision of God, and whether the Qur'ān is created are treated with a reliance on transmitted reports. On imamate, he represents the Sunni position, asserting that it is determined not by text but by the community's pledge and consensus. Though modest in length, the work is pedagogically effective, summarizing sects' doctrinal errors concisely. Its hadith-centered methodology distinguishes it from kalām-oriented writings, enhancing its appeal within Ahl al-Ḥadīth circles. The work also reflects the intellectual effort to preserve Sunni identity in Yemen amid increasing Zaydī and Ismāʿīlī influence. In conclusion, *Yetmiş Üç Fırka Akā'id* is a hadith-based, normative, and pedagogical text that functions both as a transmitter and interpreter within classical sectarian literature. Its translation into Turkish significantly contributes to understanding al-Yamanī's intellectual system, conceptual coherence, and scholarly style, making it accessible for contemporary academic research.

Keywords: History of Islamic Sects, Abu Muhammad al-Yemeni, Aqidah, Fırka-i Naciye, 73 Sects.

Giriş

Ebû Muhammed el-Yemenî (ö. 555/1160?), İslâm düşünce tarihinin erken dönemlerine ait metinlerde adı geçen, fakat hayatına dair neredeyse hiçbir bilgi bulunmayan müelliflerden biridir. Tarih, tabakât ve terâcim kaynaklarında hakkında kayda değer bir malumat yer almamaktadır. Bu durum Yemenî'nin yaşadığı dönemin siyasî ve mezhebî şartlarıyla ilişkilendirilebilir. Çünkü Yemen'de Zeydî ve İsmâilî hâkimiyetin güç kazandığı bir zamanda yaşamış, eserini de bu ortamda kaleme almıştır. Onun kimliğini açıkça belirtmemiş olması veya hakkında bilgi aktarılmaması, mezhebî gerilimlerin yoğun olduğu bir bağlamda yazdığı göz önünde bulundurulduğunda, güvenlik veya siyasî endişelerle açıklanabilir. Bununla birlikte Yemenî'nin üslubu, kavram seçimi ve hadis merkezli yaklaşımı onun Ehl-i Sünnet çizgisinde, özellikle de Ehl-i Hadis geleneği içerisinde yer alan bir âlim olduğunu göstermektedir. Aklî te'villerden uzak durması, nakli temel referans kabul etmesi ve bid'at fırkalara yönelttiği sert eleştiriler, bu yönelimin belirgin işaretleridir.

Yemenî'nin *Yetmiş Üç Fırka Akâidi* adlı eseri (Yemenî, 2025), klasik fırak literatürü içerisinde önemli bir konuma sahiptir. Eserin temelini Hz. Peygamber'in: “*Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak, bunlardan biri kurtuluşa erecektir*” (Ebû Dâvûd, 1413/1992 “Sünnet”, 1; İbn Mâce, 1413/1992 “Fiten”, 67) anlamındaki meşhur hadisi oluşturur. Müellif, bu hadisi bir çıkış noktası olarak kullanarak İslâm ümmeti içerisindeki itikadî ayrışmaları sistematik biçimde ele alır. Fakat onun yaklaşımı, mezheplerin tarihî gelişimini veya toplumsal bağamlarını incelemekten çok, inanç esasları bakımından doğru ile yanlışın ayrımını ortaya koymaya yöneliktir. Yemenî'ye göre ümmetin ayrışması bir tarih olayı değil, imanın mahiyetine dair bir sapmadır. Bu yönüyle eser, bir tarih kitabından ziyade normatif bir inanç kılavuzu niteliği taşır. Müellifin amacı, hangi görüşlerin Ehl-i Sünnet çizgisine dahil olduğunu belirlemek ve bu çizgiden sapan mezhepleri tanıtarak onlardan sakındırmaktır.

Yetmiş üç fırka hadisi, İslâm düşünce geleneğinde mezheplerin tasnifi ve değerlendirilmesinde temel bir referans noktası olmuştur (Bk. Gömbeyaz, 2005, ss. 147-160). Bu hadis etrafında şekillenen fırak literatürü, İslâm tarihinin en erken dönemlerinden itibaren gelişmeye başlamış ve farklı coğrafyalarda birçok müellif tarafından işlenmiştir. Ancak bu hadisin yorumlanması ve fırkaların sayılması konusunda âlimler arasında farklı yaklaşımlar görülmüştür. Bazı müellifler, mezhepleri tarihî bir olgu olarak ele alıp nesnel bir bakışla tanıtmaya çalışırken, bazıları ise Yemenî gibi doğrudan polemik bir üslupla hak-bâtıl ayrımı yapmayı tercih etmiştir. Yemenî'nin eseri, bu ikinci kategoriye dahil olmakla birlikte, sistematik yaklaşımı ve kavramsal netliğiyle dikkat çeker. Müellifin, hadisi yalnızca bir rivayet olarak değil, ümmetin itikadî durumunu anlamak için bir ölçüt olarak kullanması, onun eserini salt bir mezhepler ansiklopedisinden farklılaştırır. Bu yönüyle Yemenî, fırak geleneğinde hem aktarıcı hem de yorumlayıcı bir rol üstlenmektedir.

Yetmiş Üç Fırka Akâidi'nin muhtevası kısa, yoğun ve öğretici bir yapıya sahiptir. Yemenî, mezhepleri tek tek sayarken uzun açıklamalara yer vermez; bunun yerine her fırkanın temel itikadî hatasını birkaç cümleyle özetler. Ele aldığı konular arasında Allah'ın sıfatları, kader, imâmet, nübüvvet, kabir azabı, büyük günah işleyenin durumu, şefaât, rû'yetullah ve Kur'ân'ın mahlûk olup olmadığı gibi kelâmî meseleler öne çıkar. Müellif, bu meselelerde Selefi bir yaklaşımı benimser. Özellikle Allah'ın sıfatları ve kader bahsinde Ehl-i Hadis ekolünün çizgisini takip eder, aklî yorumlara mesafeli durur. Mezheplerin görüşlerini aktarırken nakli merkeze alması, eserini kelâmî tartışmalardan çok rivayet temelli bir çerçeveye yerleştirir. Bu tavır, onun mezhepleri değerlendirme biçiminde de kendini gösterir: Yemenî için hak ile bâtıl arasındaki fark, aklî gerekçelerle değil, vahyin bildirdiği doğrulara bağlı kalmakla belirlenir.

Yemenî'nin eserinde ele aldığı kelâmî meseleler, İslâm düşünce tarihinde mezhepler arası tartışmaların odak noktasını oluşturan konulardır. Allah'ın sıfatları meselesi, özellikle Mu'tezile, Eş'ariyye ve Ehl-i Hadîs arasındaki temel ayrışma noktalarından biridir. Yemenî, bu konuda sıfatların te'vil edilmeden, "bilâ keyf" ilkesiyle kabul edilmesi gerektiğini savunur. Kader konusunda ise insanın iradesini tamamen yok sayan Cebriyye ile tamamen özgür kılan Kaderiyye arasında orta bir yol izlemez; aksine, Ehl-i Sünnet'in genel tutumuna uygun olarak kaderi Allah'ın takdiri olarak kabul eder ve bu konuda derinlemesine aklî tartışmalara girmekten kaçınır. İmâmet meselesi, özellikle Şîî fırkalarla Sünnîler arasındaki en temel ihtilaf noktasıdır. Yemenî, imâmetin nassla değil, ümmetin bey'atı ve icmâ ile gerçekleştiğini savunarak Sünnî görüşü temsil eder. Nübüvvet bahsinde ise peygamberlerin ismet sıfatı ve mucize göstermeleri gibi konulara değinir.

Eserin özgünlüğü muhtevanın yanında, aynı zamanda metodolojisi de kendini gösterir. Mezhepleri sadece bir liste hâlinde sunmakla yetinmeyen Yemenî, her bir fırkanın itikadî açıdan hatasını temel doktrinler üzerinden belirler. Bu yaklaşım, eseri erken dönem fırak literatüründeki özetleyici ve reddiyeci çizginin önemli bir örneği hâline getirir. Eserini sistematik bir bütünlük içerisinde kaleme alan Yemenî'nin üslubundaki polemik tonu, dönemin ilmî atmosferindeki mezhebî tartışmaların sertliğini yansıtır. Yemenî, eserinde akîdevî sınırları belirlemeyi bir sorumluluk olarak görür; bu da onu sıradan bir derleyiciden ziyade, kendi döneminin inanç savunucusu konumuna getirir. Eserin dikkat çekici yönlerinden biri, Yemenî'nin hadis rivayetlerine yaptığı dolaylı göndermelerdir. Bu rivayetler, hem otorite kaynağı olarak hadisi öne çıkarır hem de okuyucuda dinî güven duygusu oluşturur.

Yemenî'nin eseri, klasik fırak literatürünün geniş külliyatı içerisinde kendine özgü bir yer edinmiştir. Bağdâdî'nin *el-Fark beyne'l-Fırak*'ı, Şehristânî'nin *el-Milel ve'n-Nihal*'i ve İbn Hazm'ın *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâ ve'n-Nihal*'i gibi eserlerle karşılaştırıldığında, Yetmiş Üç Fırka Akâidi hacim olarak oldukça mütevazıdır. Ancak bu mütevazilik, eserin değerini azaltmaz; aksine, onun pratik kullanım amacını ortaya koyar. Yemenî, akademik bir ansiklopedi oluşturmak yerine, halkın anlayabileceği, hafızalarda yer edebilecek ve kolayca başvurulabilecek bir rehber hazırlamıştır. Bu özellik, eserin pedagojik değerini artırır. Ayrıca, Yemenî'nin hadis merkezli yaklaşımı, onu kelâm ağırlıklı fırak eserlerinden ayırır. O, mezhepleri kelâmcıların diliyle değil, muhaddislerin bakış açısıyla değerlendirir. Bu durum, eserin Ehl-i Hadîs çevrelerinde daha fazla rağbet görmesine yol açmış olmalıdır. Nitekim eserin bazı nüshalarının günümüze kadar ulaşması, onun belirli ilmî geleneklerde korunduğunu ve aktarıldığını göstermektedir.

Eserin Türkçeye kazandırılması, İslâm mezhepleri tarihi ve kelâm araştırmaları açısından önemli bir katkı niteliğindedir. Tercüme, yalnızca klasik bir metni erişilebilir kılmakla kalmaz; aynı zamanda Yemenî'nin düşünce sistemini, kavramsal tutarlılığını ve ilmî üslubunu ortaya koyar. Çeviride müellifin dilindeki sadelik ve öğreticilik özenle korunmuştur. Böylece metin hem akademisyenlerin hem de İslâm düşünce tarihine ilgi duyan genel okuyucunun istifade edebileceği bir biçim kazanmıştır. Tercüme, Yemenî'nin özellikle Ehl-i Hadîs geleneğiyle kurduğu ilişkiyi anlamak bakımından da önem taşır. Bu yönüyle eser, hadis merkezli Sünnî düşüncenin mezhepler karşısındaki savunma refleksini yansıtan nadir örneklerden biridir.

Ayrıca tercüme, klasik fırak literatürünün iç dinamiklerini yeniden değerlendirmek için de bir imkân sunmaktadır. Yemenî'nin metodu, mezhepleri tarihî bağlamlarından kopuk biçimde değil, inanç ilkeleri çerçevesinde anlamaya yöneliktir. Bu, modern mezhep araştırmalarında sıklıkla göz ardı edilen "itikadî tutarlılık" ilkesini hatırlatır. Eser, Yemen'deki Sünnî direnişin ilmî zeminine dair de değerli ipuçları içerir; Zeydî ve İsmâilî

etkinliğin arttığı bir bölgede Sünnî kimliğin korunmasına yönelik entelektüel bir çabanın ürünü olarak görülebilir. Sonuç olarak *Yetmiş Üç Fırka Akâidi*, yalnızca bir mezhepler tasnifi değil, aynı zamanda bir inanç bildirgesi, bir kimlik savunusu ve hadis geleneğine bağlı bir kelâmî tutumun tezahürüdür. Onun Türkçe tercümesi ise, bu mirası günümüz akademik araştırmalarına kazandıran önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Ebû Dâvûd, S. b. el-E. b. İ. es-Sicistânî el-Ezdî. (1413/1992). *Sünenü Ebî Dâvûd*. Çağrı Yayınları.
- Gömbeyaz, K. (2005). 73 Fırka Hadisinin Mezhepler Tarihi Kaynaklarında Fırkaların Tasnifine Etkisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(2), 147-160.
- İbn Mâce, E. A. M. b. Y. el-Kazvîn. (1413/1992). *Sünenü İbn Mâce*. Çağrı Yayınları.
- Yemenî, E. M. (2025). *Akâidü's-Selâs ve's-Seb'îne Fırka: Yetmiş Üç Fırka Akâidi* (M. Dalkılıç, F. Mergen, & A. Arslan, Çev.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.